

LÄTI ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSKOND
KÕRVUTAVA KEELETEADUSE JA TÕLKIMISE
OSAKOND

**PAGANLUS EESTIS:
PUUDE ROLL INIMESTE ELUS**

BAKALAUREUSETÖÖ

Autor: **Sandija Vēze**

Üliõpilaspileti nr.: sv11049

Juhendaja: külalislektor Kerttu Kibbermann

RIIA 2015

ANOTĀCIJA

Darba būtība ir apskatīt, kāda ir pagānisma saistība ar dabu, tātad arī kokiem. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kāda ir igauņu attieksme pret kokiem, kāda ir koku nozīme igauņu dzīvē, un salīdzināt, kā šī mijiedarbība ir laika gaitā mainījusies. Darba uzdevumi ir apkopot teorētisko materiālu par to, kas ir ticība, reliģija un pagānisms, kāda ir koku loma igauņu tradīcijās; intervēt igauņus, lai noskaidrotu, kāda ir mūsdienu igauņu attieksme pret kokiem; salīdzināt, kā koku un cilvēku mijiedarbība laika gaitā ir mainījusies; kā arī izdarīt secinājumus. Pētījuma rezultāti rāda, ka intervēto igauņu apziņā koki ir dzīvas un apgarotas būtnes. Tomēr nav skaidrs, vai koki jūt sāpes tā, kā to dara cilvēki. Ja runā par tradīcijām, tad viņi pārsvarā ievēro tās, kuras ir saistītas ar svētku noskaņas radīšanu, neiedziļinoties to būtībā.

Atslēgvārdi: reliģija, pagānisms, animisms, ticība, apgarotība, mežs, koks.

ANNOTATSIOON

See bakalaureusetöö uurib, missugune on paganluse seos loodusega, järelkult ka puudega. Uurimuse eesmärk on välja selgitada, kuidas eestlased suhtuvad puudesse, missugune on nende tähendus eestlaste elus, ja võrrelda, kuidas see vastamõju on muutunud aegamööda. Töö ülesanded on koguda teoreetilist materjali selle kohta, mis on usk, religioon ja paganlus, missugune on olnud puude roll eestlaste traditsioonides; intervjuuerida eestlasi ja saada teada, missugune on tänapäeva eestlaste suhtumine puudesse; võrrelda, kuidas puude ja inimeste vastasmõju on aegamööda muutunud; teha järeldusi. Uurimuse tulemused näitavad, et intervjueeritud eestlaste meelest puud on hingestatud elusolendid. Siiski nendel ei ole selge, kas puud tunnevad valu. Traditsioonidest järgivad eestlased kõige sagedamini neid kombeid, mis loovad pühade meeleolu.

Võtmesõnad: religioon, paganlus, animism, usk, hingestus, puu, mets.

ABSTRACT

The essence of this work is to look at what is paganism's connection with nature, consequently also with trees. The aim of this work is to find out what is Estonian attitude towards trees, what is the role of the tree in the life of an Estonian and to compare how this interaction has changed over time. The goals of this work are to find theoretical material about faith, religion, paganism and about the role of the tree in Estonian traditions, to interview Estonians and find out what is their attitude towards trees, to compare how interaction of people and trees has changed over time. Research results show that those Estonians, who were interviewed, believe that trees are living and spiritualized beings. However it is not clear whether trees are able to feel pain such as people do. If we speak about traditions, Estonians most often hold onto those traditions, which create the atmosphere of feast, but do not delve deeper into its essence.

Keywords: religion, paganism, animism, faith, spiritualization, forest, tree.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. USK	7
2. RELIGIOON	9
2.1 Paganlus	11
2.2. Paganlus tänapäeva Eestis	13
3. INIMENE JA PUU	16
4. MEETOD JA MATERJAL	20
5.INTERVJUUDE ANALÜÜS JA ARUTELU	21
5.1. Puudega seotud traditsioonid ja uskumused	21
5.2. Puu kui elusolend	23
5.3. Puu ja selle energiaväli	25
5.4. Lähedaste ja ümberkaudse keskkonna mõju	26
5.5. Arvamused rahvausu kohta	28
5.6. Puude ja inimeste ühisosa	30
5.7. Puude mõju inimestele	32
JÄRELDUSED	34
KIRJANDUS	36

SISSEJUHATUS

Religioon on olnud tähtis küsimus ajaloos, religiooni tõttu inimesed on sõdinud. Kujukas näide on ristsõda, mille ajal Eesti territooriumilt üritati Eesti rahvausku välja rookida. Aga täna, kui nii populaarne on tõe- ja kõige algupärase otsimine, on inimestel huvi religioonide vastu, mis eksisteerisid juba enne kristlust ja mida me kutsume paganluseks. Paganlusele on iseloomulik tihe seos loodusega, järelikult ka puudega.

Selle töö eesmärk on selgitada, kuidas eestlased suhtuvad puudesse, missugune on nende tähendus eestlaste elus, ja võrrelda, kuidas see vastamõju on muutunud aegamööda.

Töö ülesanded on:

- koguda teoreetilist materjali selle kohta, mis on usk, religioon ja paganlus;
- koguda teoreetilist materjali selle kohta, missugune on olnud puude roll eestlaste traditsioonides;
- intervjuuerida eestlasi ja saada teada, missugune on tänapäeva eestlaste suhtumine puudesse;
- võrrelda, kuidas puude ja inimeste vastasmõju on aegamööda muutunud;
- teha järeldusi.

Töö esimeses peatükis käsitletakse, mis on usk, mis on usule iseloomulik. Samuti käsitletakse, mis on usu roll religioonis.

Teises peatükis käsitletakse seda, mis on religioon, mis on sellele iseloomulik ja kuidas seda võib defineerida. Alapeatükid on pühendunud sõna *pagan* algupära ja esialgse tähenduse selgitamiseks. Samuti on selgitatud seda, mis on paganlus, missugused jooned sellele on iseloomulikud ja mis on iseloomulik paganatele, kas tänapäeva Eestis säilitakse vanade religioossete rituaalide kohti ja objekte, kas praegu ka viljeletakse vanu eesti religioossete rituaale ja kas on eestlasi, kes peavad iseennastneesti rahvausu esindajaks.

Kolmas peatükk jutustab sellest, missugune seos ja sarnasus on inimestel ja puudel, kui tugev oli seos puudega Eesti territooriumi asukatel, mis seda osutab igapäevaelus, missugused uskumused on seotud puudega.

Neljanda peatüki eesmärk on kirjeldada töö meetodit ja materjale.

Viiendas peatükis on kogutud ja analüüsitud intervjuude tulemusi selleks, et välja selgitada, kas eestlaste suhtumine puudesse on sama, missugune see oli esivanematel.

1. USK

See peatükk on pühendatud sellele, mis on usk ja mis on usule iseloomulik. Samuti käsitletakse, mis on usu roll religioonis. Enne seda, kui räägin religioonist, tahaksin kirjutada selle kohta, mis on usk, sest see on tähtis religiooni alus. Religioon ei ole kombatav asi ja nagu me näeme peatükis, mis on pühendatud religioonile, sellele on iseloomulik konkreetne maailmavaade ja usk sellesse, missugune on maailm ja reaalsus, kus elatakse.

Hill jt (1990: 9, 10) kirjutavad, et usk on ainulaadne inimeste võime, mida ei ole loomadel. Inimeste usul on mitu tasandit: intellektuaalne, emotionaalne, füüsiline, kujundlik ja esteetiline. Inimesed aina otsivad tähendust ja tahavad teada, miks ja kuidas. Ja usk on see, mis paneb meid uskuma, et tõde on kuskil siinsamas.

Inimese usk koosneb teadmisest, tunnetest, otsustest ja tegevustest. Usk on see, mis paneb meid liikuma ja otsima tähendust. Meil ei ole vaja ise oma silmaga näha selleks, et uskuda, et midagi on nii, nagu me mõtleme. Muidugi on situatsioone, mis tekitavad kahtlust. Need võivad tugevdada või nõrgendada meie usku. Aga tähtis on see, et kahtlus võib olla märk, et inimese usk on elus. Usk taotleb tegevust, mis on vabatahtlik. Kui usk avaldub vaid sõnades, see on tühi. Lisaks ei ole usuline usk sama, mis inimese usk, kuigi need on seotud. Kui inimesel ei ole usku maailmasse, ei pruugi see mõjutada inimese usku Jumalasse.

F. J. Sheedi (2001: 76) arust on usk kogu ebamaise elu alus. Kui on usk, on ka lootus, halastus ning ülejäänud. Nendega koos on hing elus. Ja hinges ei ole ainult intellekt ja tahe, aga ka kõrgem elu, mis alati on olemas.

B. Hill jt (1990: 9, 10) viitavad teoloog Paul Tiilichile, kes on öelnud, et usk on kogu eksistentsi alg ja elu eesmärk. Aga üleüldse religioonis on usk algsesse reaalsusse. Juutide, moslemite, kristlaste usk on usalduses, et kogu elu tuleb Jumalalt, kes määrab meie universumi tuleviku.

I. Paulson (1997: 13,14) kirjutab, et Saaraste arvates on usk mõtlemine loomulikust ja üleloomulikust maailmas. See mõtlemisviis on aja jooksul tekkinud rahva seas ja loonud kombeid. Uurijad on tutvunud paljude loodusrahvastega ja kõigil neil oli oma usundi vorm, mistõttu usundeid peetakse üldisema kultuurielu avaldusvormideks. Seepärast usundiuurijatele on alati olnud huvitav see, kuidas vanad usundivormid on tekkinud. Paulson seletab, et religioosne usk on tekkinud inimese enda väljakujunemise tõttu ja on seotud inimestumisega.

Paulson (1997: 20) ütleb, et usundi alget otsitakse hingelisusest ja usust loodusesse ja asjadesse, animatismisse ja hingestatusesse. See, mis ühineb kõiki tuntud usundid, on hingeusk, sest tuntud religioonide hulgas ei ole sellist, milles puuduvad näiteks loomade ja looduslike nähtuste kujutelmad. Lisaks Paulson (1997: 22) jutustab, et eesti rahvausus paralleelselt esineb animism (ladina keeles *animus* ‚hing‘, ‚vaim‘) ja animatism (ladina keeles *animatus* ‚elav‘, ‚elustatud‘). Näiteks puu võib olla kujutelm, milles hing või vaim võib saada nähtavaks, aga puu võib olla ka ise kui tunde elusolend ja ohverdamise või palvuse objekt.

Paulson (1997: 16, 17) jätkab, et religioosse usu objektiks peetakse üleloomulikku väge, mida võib kutsuda ka kõrgemaks või suuremaks jõuks, jumalikuks jõuks. Probleem on selline, et arusaam, mis on üleloomulik, on uus, see pigem näitab tänapäeva inimese maailmavaadet. Lisaks täna keegi täpselt ei tea, missugune maailmavaade oli varem ja kuidas inimesed mõistsid seda, mis on loomulik.

Aga kui käsitletakse usku psühholoogilisest vaatekohast, usk on huvitav fenomen, seepärast et usul on spetsiifiline sõltuvustunne, mis on seletamata ja salapärane, selline, mis „midagi südames liikuma paneb”. Usk on seletamatu suurus, mida me ei või mõõta või tõestada, sest inimene lihtsalt tunneb seda isegi mõistmata. Kui inimene arvab, et hingelised nähtused nagu usk, armastus, ideed jne on illusoorseid, siis võib öelda, et religioon on ka illusioon.

Seega usk on enam-vähem kõikidel, aga tänapäeva maailmas on nii palju, millesse uskuda. Sellest teemast on V. L. Lengston (2013: 20) teinud uurimuse, mis näitab, et ameerika peredes ei ole religiooni mõju nii suur. Selle põhjuseks on abielulahutused, individualism ja traditsioonilise sotsiaalse struktuuri lagunemine. Täna, kui vanemad annavad religiooni edasi, nad ei tee seda sageli hästi. Mõned vanemad arvavad, et lastel on vaja teha oma otsuseid ja valikuid. Aga nagu me teame, on religioon ja pere olnud alati seotud, ja need on sotsiaalsed institutsioonid, mis kannavad moraalinorme ja sotsiaalset korda edasi tulevatele põlvkondadele.

Sellest hoolimata Lengston ei ütle, et tänapäeva inimesed oleks vähem religioossed kui varem. Tema tehtud uurimus näitab, et erinevus on selles, et nüüd inimeste kuuluvus sõltub nende individuaalsetest tunnetest, ka muusikast jumalateenistuses ja sellest, missugused on asjaomase religiooni seisukohad näiteks abortide ja homoseksuaalide kohta.

2. RELIGIOON

See peatükk on pühendatud selgitamiseks, mis on religioon, mis on sellele iseloomulik ja kas seda võib defineerida. Lisaks on käsitletud seda, kuidas inimesed saavad aru religiooni terminist ja selle tuumast. See on tähtis, seepärast et, kui räägitakse rahvausunditest, võib näha, et mitte kõigi uurijate arvates need ei ole religioonid, sest rahvausunditel sageli puudub mingi religiooni joon.

B. Hill jt (1990: 166, 168) annavad sellise religiooni kirjelduse: nad ütlevad, et religioon sisaldab usku, et on midagi esialgset, transtsendentaalset või jumalikku. Religiooni käitumise mall on selline, et kutsutakse inimesi ületama oma piiratud ego. Lisaks nad kirjutavad, et religioon ei ole ilmtingimata seotud Jumalaga, sest on religioone, milles Jumalat ei ole mainitud, näiteks mõned budismi alaliigid.

Samas religioon tõdeb, et siin on midagi Rohkemat, midagi Suuremat, Transtsendentaalset, siin on Müsteerium. See võib olla midagi väljaspool meie maailma või vastupidi meie maailmas. Samuti see võib olla eksisteerimine, iseendaks olemine või selline reaalsus, mis on nii käsitamatu, et kutsume seda millekski. See võib olla ka isiklik või kõigeväeline ning hell.

Olgugi, et need on mitmesugused ning vastakad viisid, kuidas kirjeldada religiooni, need kõik tõdevad esialgset huvi. Ja religioosne inimene on see, kes tõdeb, et siin on midagi rohkemat kui nemad, nende maailm ja reaalsus täisväärtusliku elu elamiseks, energia ja motivatsiooni leidmiseks. Need inimesed tunnevad seda, see on nende elu osa. Samuti religioon hõlmab sellist käitumist kui hoolitsus ümbritsevate inimeste eest. Kristluses seda kutsutakse armastuseks. Selle teooria tõttu inimesed, kes üritavad armastada inimesi, pooldavad tõde ja inimeste õigusi, on religioossed. Selle põhjus on, et nendel on Jumala teadvus ja Jumal või Esialgne paneb neid seda tegema. Nad on Jumalat kogenud ja alateadvuses nad usuvad Jumalat.

Antropoloogide vaatenurgast selle kohta, mis on religioon kirjutab, T. Asad (1993: 27, 28). Nüüd leiavad antropoloogid, et religioon on primitiivne ja vanaaegne seaduse-, poliitika- ja teaduseinstitutsiooni vorm. Religioon ei ole arhailise mõtlemise viis, aga just vastupidi. See on eripärane harjutamise ruum ja usk. Selle aluseid ei saa segi ajada poliitika alustega. Aga täna on religioonil sama alus, mis sellel oli keskajal, kuigi religiooni paigutamine ühiskonnasse ja religiooni funktsioonid keskajal olid teised. See tähendab, et religioon on transajalooline ja transkultuuriline nähtus. Religiooni eraldamine võimust on ainult läänekultuuri post-reformatsiooni tulemus.

H. de Vries on nõus, et religioon on uurimuse objekt, mis paneb pettuma. See on semantiline must auk, sest kõik üritused religiooni ajaloolise pärinemise selgitamiseks, piibel ja rituaalid ei võinud hõlmata kõiki religiooni dimensioone, suundi, projektsioone, ekvivalente, ebasünonüümseid aseaineid jne.

J. F. Haught (1990: 2) kirjutab, et religioon on selline sõna, mida on raske defineerida. Paljud teadlased on seda proovinud, aga tulemus alati on olnud ebarahuldav, sest muud teadlased ja eksperdid on viidanud, et definitsioonis midagi puudub.

Lisaks on religioon uus kontseptsioon ja varem ei olnud sellist sõna, sest religioon oli igapäeva osa ja see oli nii segunenud inimeste eluga ega olnud nii ahistav ja hoomatav kui nüüd. Teine asi on selline, et täna me tahame defineerida ja aru saada religioonist rohkem kui religioossed inimesed minevikus.

Religiooni määratluse probleemist kirjutab ka R. H. Thouless (1971: 10, 11). Ta jutustab J. H. Leuba raamatust religioonipsühholoogia kohta, mille lisas oli 48 erinevat religiooni määratlust. Aga Thouless ütleb, et iga autor või kirjanik peab otsustama, missugust sõna *religioon* tähendust ta tahab kasutada.

Näiteks me võime öelda, et religioon on klassinimetuse, milles on kristlus, islam, judaism, budism ja nii edasi. See võiks olla esimene viis sõna selgitamiseks. Aga see jääb ebaselgeks, sest me ei tea, mis on need muud, mida me mõtleme sõnadega 'ja nii edasi'. Asi on selles, et religioon on sõna, mille tähendus on muutlik. Ja see võib segadust esile kutsuda.

Religiooni defineerimise kohta kirjutab ka I. Paulson (1997: 15). Ta ütleb, et sõna *religioon* terminoloogiline definitsioon on kitsas ega näita religiooni laia tähendust. Teadlased on koostanud palju religiooni definitsioone, milles tahavad kajastada seda olulist asja, mis on kõikides usundides. Ikkagi on raske defineerida religiooni, sest need on mitmesugused. Veel on üks fenomen, mida seostatakse religiooniga. See on maagia, mida mõnes religioonis ei või lahutada rahvapärastest rituaalidest ja talitustest.

Aga on palju üllatavam religiooni seletus on R. Starki ja R. Finke (2000: 12) kirjeldatud Sigmund Freudi seletus. Freud kirjutab, et religioon on illusioon, magus või mõrkjas-magus mürk. See on neuroos, lapsemeelsus, millest on vaja saada üle. Selle illusiooni põhjus oli Freudi jutt selle kohta, kui primitiivsel ajal oli üks mees, kes kätkes kõik naised. Aga tema pojad tapsid ja sõid tema ära, sest tahtsid saada seksuaalset pääsu. Seejärel tekkisid poegadele religioossed tabud intsesti ja kannibalismi vastu ja nad hakkasid kummardama oma isa kui Jumalat. Sellel viisil tekkis religioon.

Samuti on alates Teisest maailmasõjast levinud ka religiooni seletus, mis seletab religiooni kui autoritaarsust, sest pesuehtne religioosne inimene ei mõtle liiga hästi, tal on rigiidne mõtlemise protsess. Sellel juhul religioon aitab lahti pääseda painest, mis on tekkinud sellest, et inimene ei suuda intellektuaalseid vasturääkivusi välja kannatada. Ja autoritaarsus mitte ainult muudab inimese religioosseks, aga ka fanaatikuks.

Kui Freudi arvamust religiooni kohta on raske ratsionaalselt selgitada, siis võrrelda religiooni autoritaarsusega on lihtsam. Näiteks kui käsitleme religiooni, kus on üks kõige kõrgem Jumal, siis võime näha mõnd sarnasust, sest nii Jumalal kui diktaatoril on ülemvõim ja tema sõna on käsk.

Lõpus võin öelda, et on raske defineerida, mis on religioon, sest sellel on nii palju erinevaid külgi. Ikkagi on selge, et religioon ei või eksisteeri ilma usuta esialgsesse, trantsendaalsesse, rohkemasse või suuremasse, siiski see ei tähenda, et see peab olema Jumal.

2.1 Paganlus

Selle alapeatüki esimene osa on pühendunud sõna *pagan* algupära ja esialgse tähenduse selgitamiseks. Seevastu alapeatüki jätkus selgitatakse, mis on paganlus, missugused jooned sellele on iseloomulikud ja mis on iseloomulik paganatele.

J. ja R. Higginbothamid (2002: 25) ütlevad, et sõna *pagan* on tekkinud ladina keele sõnast *paganus*, mille tähendus oli inimene, kes elab maal. Sõna loojad olid linnaelanikud, kes sellel viisil tahtsid märkida matsi. Kui alguses oli sõnal negatiivne tähendus, siis hiljem see oli juba solvang. Ristisõdade ajal kutsusid kristlased paganateks moslemeid. Pärast seda kasutasid protestandid seda sõna kristlaste kohta ja vastupidi. Lõpuks sõna *pagan* hakkas märkima inimest, kellel ei ole religiooni.

M. F. Strimaska (2005: 6) kirjutab ka, et inglise termin *pagan* tuleb ladina keele sõnast *paganus*, mille tähendus oli antiikse Rooma maapiirkond ja *paganus* oli inimene, kes elab piirkonnas, mis on linnast eemal. Alguses see sõna ei olnud seotud religiooniga. See juhtus 4. sajandil, kui kristlus oli saanud dominantseks religiooniks Rooma impeeriumis. Seega paganast roomlase arvates kristluse vastane. Alates sellest ajast *pagan* on alati olnud negatiivsega varjundiga sõna.

Shaddaramon (2009: 14, 15) kirjutab, et on raske defineerida, mis on paganlus, sest paganlusel ei ole ühtainust tõdemust või doktriini. Ta arvab, et on mõni ühendav printsiip, mida tema kutsub Kolmeks Paganluse Piilariks. Esimene on selline, et

pühadus on kõige sees ning igalpool väljas. See tähendab, et kõik asjad ja olendid on pühad. Seda võib kutsuda hingeks, mis on kõige essents.

Teine Piilar määrab, et meie pärimusliku pühaduse tõttu me võime teha oma vaimulikud ja elulised valikud. Aga me peame meeles pidama, et me oleme täielikult vastutavad oma valikute tulemuste eest. See tähendab, et iga pagan teeb oma valikud ja seejärel on ise vastustav sellel viisil, et ta ei või öelda, et mingi püha raamat või jumala hääl on pannud teda seda tegema, et iseennast välja vabandada.

Kolmas Piilar viitab, et paganad mõtlevad universumist muul viisil. Nemad vaatavad looduse pealt ja õpivad elust ja sellest, kuidas elada koos loodusega. Samuti ei ole vaja abimaterjale nagu püha tekst. Kõik on looduses. Lisaks kui lääne kultuuris on eelsoodumus mõelda terminites, teha struktuuri, et on algus, kesk ja lõpp. Paganluses on igal asjal midagi oma vastandist. Mitte midagi ei ole ainult see üks asi või midagi muud. Seda näitab näiteks taevakehade jälgimine. Looduses on palju erinevaid tsükleid, mis näitab, et energia ei kao ära, see muutub muuks energiaks.

J. ja R. Higginbothamid (2002: 22, 23) kirjutavad, et paganlus on religioon. Paganad otsivad vastuseid küsimustele nagu, mis on meie elu mõte, mis toimub pärast surma, kas siin on Jumal, mis viisil me mõjutame universumi ja vastupidi. Nagu muudes religioonideski kogunevad paganad õues, kodades ja neid gruppe võidakse kutsuda kaasikuteks või ringiks. Üks asi, mida paganad ei tee, on selline, et nad ei kuuluta oma usku. Muud erinevused paganluse ja kristluse vahel on, et paganluses ei ole keskset hierarhiat, struktuuri või dogmat. Paganlus on mitmesugune, seepärast kõik paganad ei usu samadesse asjadesse, ei viljele samu rituaale. Samuti paganatel on muu maailmavaade, sest nende arust kõik meie maailmas on püha ja kõikidel on mõistus või intellekti särts. Meie universum on elus ja kõik selle osad võivad üksteisega suhtleda.

Strimska (2005: 7) jätkab, et sõna *pagan* tänapäevase populaarsuse põhjus on, et see märgib midagi nii kauget kristlusest, mida kristlus eitab ja ei tunnista. Lisaks Euroopale on pagani ja mütoloogia kuju maailmas positiivne 19. sajandi romantismi kirjanduse, antropoloogide, folkloristide ja ajaloolaste kirjade tõttu.

C. M. Cusack (2011: 13,14) mainib muud paganluse tänapäevase populaarsuse põhjust – paganlus vaidlustas piibeliku fakti, et meie maa on Jumala loodud inimeste kasutamiseks. Inimene on rohkem biosfääri osa, millel ei ole eristaatust. Lisaks ta ütleb, et paganlus on eklektiline. Paganlusele on iseloomulik mõte, et jumalik on hõlmatud looduses ja see on siin meie maailmas.

Kui räägitakse paganlusest Eestis, siis T. Jonuks (2005: 39,40) kirjutab, et on kasutatud erinevaid Eesti rahvauskumuse termineid erinevatel perioodidel. Kõige

vanem ja arvatavalt populaarsem on *rahvausk* või *rahvausund*. Nende terminite loojad olid Eisen ja Loorits, kes esimesena Eestis lahutasid eestlaste uskumused ja kristluse. Nad kasutasid seda terminit ainult kristlaste ja mittekristlaste materjalide lahutamiseks.

Siis tuleb määratlus *paganlus*, millel Jonuksi arvates on tugev nüanss. Selle nüansi tõttu on termini *paganlus* kasutamine akadeemilises kirjanduses problemaatiline. Lisaks on välja pakkunud Valk termini eelkristlik usund, mis on kõige kohasem religiooni tähistamiseks, mis oli muinasaja perioodil või perioodil, mis oli enne kristianiseerimist. Teiselt poolt on see termin kristluse vastandiks ja seda ei saa kasutada, kui räägitakse liiga ammusest perioodist. Jonuks ütleb, et arheoloogias kõige neutraalsem on termin *muinasusund*, sest see ei anna eelistust mitte ühelegi religioonile. Lisaks ei viita termin perioodile, mis on väga kitsas.

O. Loorits (1990: 45, 46) ütleb, et soomeugri rahvastel on selline usundi joon, et on tugev loodustunne. Ja looduses kõik on samaväärne. Idee, et inimene seisab kõrgemal kui loodus ja on jumala loodud, on laenatud naaberrahvastelt. Eesti esivanemate arust inimeste looja on ema ja isa, aga metsa looja oli metsahing. Kõiki loodushingi kutsuti isadeks ja emadeks, sellest tuleb ka arvamus, et metsaisa ja metsaema on need, kes metsas kasvatavad puid, marju, lilli jne.

Loorits (1990: 49) kirjutab ka sellest, et eesti rahvausus usuti elujõusse, mis on olemas nii inimestel ja loomadega kui ka taimedel. Taime elujõud keskendub koosse, roheline, õitesse, viljadesse. Usuti, et need, kes leidsid, säilitasid või hoidsid neid endi lähedal, võisid suurendada oma elujõudu.

Selles alapeatükis tähtsaim on see, et saame teada seda, et sõna *pagan* esialgne tähendus ei ole seotud religiooniga. Tänapäevane tähendus on moodustunud aja jooksul ajalooliste sündmuste tõttu. Kuigi *paganlus* ei ole strukturiseeritud, on selge, et paganatel on tugev seos loodusega ja arvamus, et meie maailmas kõik on oma vahel seotud ja mõjutab üksteist.

2.2. Paganlus tänapäeva Eestis

Selle alapeatüki eesmärk on selgitada, kas tänapäeva Eestis säilitatakse vanade religioossete rituaalide kohti ja objekte. Aga veel tähtsam on selgitada, kas praegu ka viljeletakse vanu eesti religioosseid rituaale ja kas on eestlasi, kes peavad iseennast eesti rahvausu esindajaks.

Paganlus tänapäeva Eestis on suuresti seotud vanade pühakohtadega. Sellest, et rahvausk on elus tänapäeva Eestis, annab tunnistust riiklik programm „Pühakodade säilitamine ja areng”. R. Ringvee (2015: 118, 119) kirjutab, et see programm on sobitatud ka rahvausu pühakohtadega ja seda on pikendatud kuni 2018. aastani. Alguses programm oli paigutatud kristlikkutesse kirikutesse, aga Eestis on ka pühad kohad looduse keskel nagu puud, kaasikud, kivid ja allikad, mida kasutatakse ka nüüd. Seaduse poolt on nende kohtadega probleeme, sest paljudel kohtadel ei ole omanikke. Kui kirikute säilitamine seab tingimusi ja piiranguid omanikkudele, siis pühad kohad, mis on looduse keskel, loovad piiranguid, mis mõjutavad majanduslikku aktiivsust.

Ringvee jätkab, et mõnda pühakohta säilitakse juba 1920. aastaist. See protsess jätkus ka Nõukogude ajal. Täna aga on nende kohtadega selline probleem, et neid kaitsevad kaks erinevat seadust. Esimene on pärandikaitse seadus, teine aga – loodusekaitse seadus. Sellest hoolimata ei ole suurem osa pühasid kohti kaitstud. Nendel kohtadel, mis on kaitstud, sageli ei ole kindlaid piire. Samuti on raske tõestada, et need kohad on muistsed pühad kohad ja seepärast on raske kontrollida, et keegi ei teota neid.

Pühade kohtade säilitamiseks kirjutab ka M. Kõivupuu (2009: 224), kes ütleb, et Eesti hiied on ainulaadsed, sest mitte ainult hiied on säilinud, aga ka traditsioonid, mis on nendega seotud. Palju kultusobjekte kasutavad rituaalides ja folklooris näiteks maausulised. Kuigi alates 19. sajandist, kui hakati eesti folkloori korjama, on 447 kohta kuulutatud rahvuslikuks pärimuseks ja 50 kohta kaitsvaiks looduse objektideks, ütlevad neopaganad, et rahvausu pühakohad on kõige kaitsetumad. Seaduse ees ei ole need kohad samaväärsed välismaalaste religioonidega. Lisaks neopaganad võtavad pühakohtade laastamist kui rünnakut inimeste, oma rahva kultuuri ja maa vastu.

Seda, et praegu Eestis on rahvausulisi, näitavad ka küsitlused, mis on Eestis läbi viidud. R. Ringvee (2014: 509) kirjutab, et 2005. aasta küsitlus näitab, et ainult 16 protsenti eestlastest usuvad Jumalasse, aga 54 protsenti usuvad hingesse või võimusse, mis juhatab meie elu. See on Eesti neopaganate Taarausuliste kontsept. Aastal 2000 oli umbes 200 inimest, kes olid Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda liikmed, ja 1058 inimest, kes seostasid end Maavalla Koda traditsioonidega. See oli viimane kord, kui Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda andis edasi oma liikmete arvu, kuid näiteks R. Ringvee (2010: 5) andmete järgi 2010. aastal Eestis oli 4 Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda kogudust.

V. Mikita (2013: 67) kirjutatu näitab, et eestlastele ikkagi on iseloomulik midagi esivanemate mõtlemisviisist, sest eestlaste identiteedi moodustab topograafia. Eestlane

on inimene, kes elab mere või metsa ääres. Metsas on eestlaste paralleelne maailm, kus võib mõelda või lihtsalt olla, kust võib leida vastuseid paljudele küsimustele. Mikita jätkab (2013: 155, 156), et eestlaste meelest animism on elus ning maagiline mõtlemisviis. Küsimus on selles, missugusel viisil see avaldub. Näiteks marjade ja seente korjamine, kalapüük, aiandus ja metsandus on ikka veel elujõulised.

Tänapäeva Eestis on ka selline kontsept nagu ebausk, millest kirjutab Ü. Valk (2008: 21). Sõna *ebausk* ajalugu on mõjutanud Eesti ajaloo sündmused nagu misjonärid ja ideoloogilised muutused. Sõna *ebausk* kasutatakse nüüd sageli sõnana tõeliste teadmiste lahutamiseks ebatõest. See oli kontsept, mida kasutatakse inimeste süüdistamiseks režiimile vastuhakkamises. Ikkagi *ebausk* tähendas, et vanad rahvausundid ja eelarvamused on vaja välja juurida nagu kirikut või kommunistlikku erakonda.

Situatsioon Eestis on keerukas, sest Eestis on ükskõiksus religioonide vastu, spirituaalne tühjus ja veel on säilinud negatiivsed stereotüübid Nõukogude ajast. Lisaks on mõttevabadus ja tugev huvi üleloomuliku, kohaliku religiooni ja selle religiooni usundi avalduste vastu. See kõik jääb alles samal ajal. Samas Valk (2008: 24) jätkab, et praegusel Eesti ühiskonnal on ebatõsine seisukoht traditsionaalse religiooni kohta, mis avaldub parodeerimises massimeedias, ilukirjanduses ja diskussioonides. Täna folklorostid ei mõtle enam, et ebausk on mingi jäänuk eelnevatest uskumutest, vaid see on kestav folkloori protsess.

Keerukast religiooni situatsioonist kirjutavad ka T. Paer ja E. Kaur (2004: 124), kes mainivad Paulsoni (1997) arvamust, et Eestis on ka nähtav fenomen, et kristluse ja rahvausu traditsioonid on kestnud paraleelselt. Seepärast religioosne praktiseerimine tekitatakse pühakoha tähtsust ja ühiskonna identiteet. Praegu situatsioon Eestis on selline, et sakraalsetel objektidel, mis on seotud kristlusega, ei lähe hästi, seepärast, et nende roll ja tähtsus on ebaselge. Varjulises kohas on kirikud sageli mahajäetud ja kasimata. Aja jooksul saavad need lihtsalt maastiku osadeks. Aga need kirikud, mida kasutatakse, on rohkem nagu turistide objekt ja ajaloo tunnistus. See, et täna kirikute säilitamine ei ole seotud religioosse veendega, näitab, et eestlased ei ole olnud ega praegugi ole kristlased.

Materjalid, mida ma kasutasin selle alapeatüki kirjutamiseks, näitavad, et tänapäeva Eestis veel on rahvausulisi ja inimesi, kes hoolivad rahvausuliste pühapaikadest ja kohalikest traditsioonidest. Ikkagi religiooni küsimus ei ole selge. Selle põhjus võiks olla Eesti ajalugu, milles rahvausku üritati välja rookida. Võib olla, et seepärast nüüd eestlased on natuke hämmeldunult ja ei tea, millesse uskuda.

3. INIMENE JA PUU

Selles peatükis käsitletakse, missugune seos ja sarnasus on inimestel ja puudel, kui tugev oli seos puudega Eesti territooriumi asukatel, mis osutab sellele igapäevaelus ning missugused uskumused on seotud puudega.

C. M. Cusack (2011: 14, 15) jutustab, et teadlased on uurinud ja saanud teada, et inimested omistavad puudele tähtsust, seepärast et puud on inimestega sarnased. Näiteks arheoloog M. Aldhouse-Green on kirjutanud, et puudel ja inimestel on luud, nad veritsevad, kui nad on haavatud ja nad seisavad sirged ja püstloodis.

C. M. Cusack jätkab, et paganad usuvad, et puud on seotud maailma kujutisega, mille vorm sageli on hiigelsuur inimene. Paljud puud on seotud jumaliku juuresolekuga, sest puudes võib elada hing või ka jumal. Puud määrasid territooriumi, andsid indentiteedi, sest puude kõrval olid kokkusaamise kohad, nii religioossetel, poliitilistel ja hariduslikel eesmärkidel.

Lisaks maailmas on erinevaid sfääre, mis on seotud puudega. N. M. Nadkarni (2008: 19, 20) arust see, et puud ja inimkeha on sarnased, mõlemal on sirge vorm, mobiilsed liikmed, on ainult üks silmapaistev sarnasus. Ja see ei tee puude kirjeldamist lihtsamaks. Puu struktuur ümbritseb meid iga päev. Puude vormid on maastikus, kus on suured jõed, meie vereringesüsteemis. On ka perepuid, matemaatikas on puu. Meie mõtlemise süsteemis on puud, sest on neuronid dendriidid, mille nimetus tuleb kreeka sõnast ‚dendron‘, mis tähendab puud.

B. Taylor (2005: 1661) ütleb, et see ei ole üllatus, et puud võib pidada pühadeks, sest nendel on füüsiline ja psühholoogiline mõju inimestele. Need võivad rahustada südamentalitlust, viia vererõhu alla. On ka uurimusi, mis näitavad, et haiglas ravitakse patsiendid terveks kiiremini, kui need näevad aknast puud.

Ikkagi Taylor mainib ka N. Altmani sõnu selle kohta, et puu saab pühaks, kui inimene saab aru, missugune võim on puul. Puu võimule viitab näiteks toit, peavari, materjalid ja arstimid, mida puu annab. Pühad puud toovad ka ilu, lootust, mugavust, innustust. Lisaks need kasvatavad ja ravivad kõiki meie tasandeid – mentaalset, emotsionaalset ja spirituaalset. See näitab, et puudel on mõju inimestele, aga see suureneb, kui inimesel on arusaamine ja usk sellesse, et puu on midagi rohkem kui taim.

Puude ja inimeste sarnasuse ja seotuse kohta, mille inimesed on unustanud, kirjutab S. Hidalgo (2010: 5,6). Tänapäeva inimesed ei ole nii seotud puudega ja metsadega, seepärast me ei saa aru, et kui me ohustame metsi, me ohustame ka iseennast. Lisaks annavad puud meile teadvust ja essentsi. Mitte ainult meie kehad on

nagu nende tüved. Me mõlemad oleme maa, taeva ja nende kahe sfääri teadvuse vahel. Puud näitavad meile, et spirituaalne arusaamine ja teadmine tuleb meie juurtest, liigub üles ja ühendab meid koos sellega, mis on meie kohal. Selle sisestruktuuri nimetus on 'teadvuse puu'. Näiteks keltide kultuuris on igal puuliigil oma teadvus. Puud on siin meie kohuse meenutamiseks, et inimesed ja puud on ravitsejad. Inimene ja loodus ei ole eal eksisteerinud eraldi ja me kõik elame paradiisis, sest ei maailm ega inimene ole täiuslik. Me peame seda nägema ja kui me tahame kaitsa inimesi ja kõike, mis on elus, meil on vaja kaitsta puid.

Kui räägitakse eestlaste suhtumistest puudesse, A. Moor (1998: 9, 12) ütleb, et eestlased on puude lähedusega harjunud, seepärast me mõtleme, et on iseloomulik, et puud on kõikjal meie ümber. Puud on ka inspireerinud Eesti kunstnikke ja kirjanikke. Muidugi on ka teiste rahvaste rahvapärimeses inimene ja puu seotud, näiteks germaanlaste pärimeses. Sellest hoolimata ei saa öelda, et eestlased on laenanud uskumusi germaanlaselt. Pigem on nad loomulikud kõikidele metsarahvastele.

Ka Moori arust on puude ja inimeste vahel analoogia, sest mõlemad on püstised ja vertikaalsed. Inimese ja puu seostus on hästi nähtav nimepuude uskumustes, sest kui sureb inimene, sama juhtub ka puuga ja vastupidi. Muu silma paistav asi, milles on puude motiiv, on ilmasammas, mis aitab inimesi ruumilise orientatsiooni andmisega, seostab kolme kosmilist tasandit ja ühendab inimesi esivanemate ja jumalatega. Lisaks usutakse puudel olevat omandused ravida, see tähendas, et inimesed võivad oma haiguse ülekanda puudele.

Moor jätkab, et puudega võib teha ka tõrjemaagilisi toiminguid, näiteks iseenda kaitsmiseks surnute eest. Veel oma salapäraga on puu hea meditatsiooni objekt, sest puu vabastab inimese iseandast ja valmistab inimest religioosseks kogemuseks. Samuti võib otsustada, et see puu on hoopis midagi muud näiteks nõiutud inimene.

Kui Moor (1998: 17) räägib täpsemalt nimepuust, ta ütleb, et varem kasutati sõnu nimepuu, kasupuu ja õnnepuu sünonüümideks ja usuti, et nimepuus elab osa inimese hingest. Nimepuu istutati sageli, kui sündis laps, sest usuti, et puu hoiab inimest. Kui puu kasvab hästi, siis inimene ka kasvab terve. Aga on võimalik, et keegi mõjustab või kahjustab sinu nimepuud ja seega mõjustab või kahjustab puu omanikku. Usuti, et sellel viisil võib inimest haigeks teha või isegi tappa. Aga selge on see, et nimepuu toimub vahendajana selle maailma ja surnute maailma vahel, kui inimene sureb õiget surmat.

Eesti usundites puu on sageli seotud surmaga. Näiteks puu ärakuivamine või mahamurdmine tähendab, et õnnetus või surm tuleb majja. Samuti on, kui metsas on puu raiumist kuulda. Kui metsas palju puid hukkub, siis tuleb sõda, nälga, haigused või

mingi muu sündmus, mille tõttu sureb palju inimesi. Nii paljud uskumused on seotud surmaga, seepärast et see on inimese elu suurim muutus. Muud muutused, kui inimese õnneks istutakse puu, on sünd, kolimine, sõttaminek. Samuti võib seda teha millegi eduks või õnneks näiteks täna puu istutamine on populaarne pulmadel ja asutuste avamisel.

O. Loorits (1990: 44) kirjutab, et eesti esivanemad võrdsstasid inimesed loodusega, sest nende arust loodus elab niisama nagu inimene ja kõigil elusolenditel looduses on hing. See tähendab, et kõigil elusolenditel on elujõud. Mitte ainult linnud, loomad ja inimesed on elavad ja hingestatud, vaid ka vesi, tuli, taevakehad. Samuti kõik on omavahel seotud. Kui üht puud peeti elusolendiks oma hingega, nii terve mets oli oma hingega. Lisaks iga tegevus ajab sama vastureaktsiooni. Kui mina teen midagi halb teisele, siis teised teevad sama mulle. Seepärast mets võib hirmutada, eksitada, vesi võib uputada jne. Sellest tuleb austus looduse vastu, tänu ja sõbralik suhtumine loodusesse.

Puude tähtsust näitab, ka sellised pühad kohad nagu hiied. M. Kõivupuu (2009: 225) ütleb, et enne kristlust olid hiied kohad, kus eestlased viljelesid hooajalisi rituaale. Hiied on looduslikud templid, mis on nähtavad ja nähtamatud samal ajal, sest nende tähendus on tuttav eestlastele, aga peidetud välismaalaste eest. Need peegeldavad Eesti ajalugu ja kultuuri ja on aja jooksul kannatada saanud. Keskajal, kui toimus kristianiseerimine, palju kirikuid ja muid kristlikuid ehitisi ehitati kohalike pühade kohtade peale. Nii oli see ka Nõukogude ajal, kui need kohad hävitati industrialiseerimise tõttu. Seega hävitati ka osa kollektiivset mälu.

Tänapäeva Eestis hiied on kohad, kus inimene saab olla ise endaga, rahul, ühine loodusega ja oma esivanematega. Eestlaste arvates need kohad peavad olema hooldatud ja puhtad. Seepärast ei ole üllatus, et hiied olid esimesed kohad, mis võeti kaitse alla. Sama asi on puudega. Kui püha puu langetatakse, siis puid, mis kasvavad selle puu kõrval, peetakse pühadeks.

V. Mikita (2013: 18) kirjutab, et selle põhjus, miks pühapaigad ja hiied on säilinud Eestis nii kaua, on Eesti maastik, mis muinasajast on vähe muutunud. Samuti täna on eestlased, kelle arust mets on püha paik. Varem mets oli tähtis pelgupaik, sest muinasajal ei julgenud rüütlid Liivimaa metsa sügavusse minna.

Üks muu asi, millega seostus mets muinasajal, oli metsmesindus. Sellel ajal, kui Eestis ei tuntud roosuhkrut, mesi oli ainus magusaallikas. Mesi ning vaha olid kallid kaubad.

Moor (1998: 37, 38) kirjutab, et on kaks põhjust, miks tänapäeval peetakse metsa heaks kohaks. Üks on inimese maailmavaade, et mets on rikas ja on loodud, seepärast et

inimesed võiks elada hästi ja rahuldada oma vajadusi. Teine on tunne, et inimene on kaotanud oma sideme loodusega. Ja mets annab selle tunde, et me oleme taas looduse lähedal. Ikkagi endisaegsel inimesel mets ei olnud hea ega halb. Mets oli nagu inimene, seepärast inimesed üritasid suhtuda metsasse nii, kui nad tahaksid, et mets suhtuks nendesse. Näiteks, kui sa tahad, et mitte midagi halb sinuga metsas ei juhtuks, siis ei tohi metsas halbu sõnu kasutada ega karta.

Lõpus võin öelda, et need erinevad mõtted näitavad, et inimesed jälgisid ja endiselt jälgivad seda, mis on meie ümber, ja leiavad sarnasusi ja seoseid. Kuigi võib olla meie maailmas ei ole sarnasust üldse, vaid kõik on meie universumis omavahel seotud.

4. MEETOD JA MATERJAL

Selle töö uurimuse osa põhineb informatsioonil, mida mina sain intervjuudest. Intervjueerisin kuut eestlast, kes on sündinud ja praegu elavad Eestis, ning nende emakeel on eesti keel.

Intervjuude eesmärk oli saada vastuseid sellistele küsimustele.

- Kas vastanu on kuulnud mingisugustest eesti traditsioonidest või uskumustest, mis on seotud puudega?
- Kas vastanu ise järgib traditsioone, mis on seotud puudega?
- Kas vastanu arust puud on elus, kas nad tunnevad valu ja kas nendel on hing?
- Kas vastanu mõtleb, et puudel on olemas energiaväli? Kui jah, kas siis seda välja võib kasutada näiteks ravimiseks?
- Kes ja mis on mõjutanud vastanu suhtumist puudesse?
- Mis puudel ja inimestel on sarnast?
- Mida vastanu mõtleb eesti rahvausust? Mis see on? Kas see on religioon?

Intervjuud viisin läbi kirjalikult interneti teel. Intervjueeritavate kontaktid sain õppejõult ning üliõpilastelt, kes õpivad Läti ülikoolis soome-ugri õpinguid ja on praegu Tartus vahetusüliõpilastena. Intervjuud toimusid kirjalikult, sest interneti teel on vestlusi raske salvestada; samuti on kirjalikku materjali lihtsam analüüsida. Bakalaureusetöös jäävad intervjueeritavad anonüümseks, panen kirja vaid nende päritolu (kodulinna).

Kui eestlased olid vastanud abipalvele osaleda intervjuudes ja olin neid küsitlenud, jaotasin nende vastused sellisteks teemadeks: traditsioonid ja uskumused, mis on seotud puudega; puu kui elusolend; puu ja selle energiaväli; lähedaste ja ümberkaudse keskkonna mõju; arvamus selle kohta, mis on rahvausk; puude ning inimeste ühisosa; metsa mõju inimestele. Selleks, et lugejal oleks lihtsam analüüsi käiku jälgida, olen tähistanud intervjueeritavad tähtedega A (sünnikoht on natuke Tartust väljas), B (kodulinn on Võru), C (kodulinn on Tartu), D (kodulinn on Tallinn), E (Palupere), F (Pärnu).

5.INTERVJUUDE ANALÜÜS JA ARUTELU

5.1. Puudega seotud traditsioonid ja uskumused

Intervjuudest sain teada, et traditsioonide ja uskumuste puhul eestlased teavad neid traditsioone, mis on seotud puude toomisega tuppa eluruumide kaunistamiseks. Sagedamini mainisid vastanud traditsioone, mis on seotud pühade või pidudega, näiteks sellist staatuse muutumist nagu pulmad, kui puude oksadele köidetakse värvilisi pealu, ja matused, kui puudele lõigatakse riste. Puudest mainiti kõige rohkem kuuske, mis ei ole üllatus, sest tänapäeval on see populaarne traditsioon paljudes kohtades, et kuusk on jõulupuud. Aga vastanud mainisid ka paju, millega kaunistatakse kodu ülestõusmispühadel, ja pihlapuud, mis täidab kaitsefunktsiooni.

C: Tean, et näiteks pulmade puhul on seotud puudele värvilisi paelu. Matustega on seotud ristipuude traditsioon, kui teatud puudele, kust matuserongkäik mööda läheb, on lõigatud riste. Talvel tuuakse tuppa jõulupuud, puudega on eluruume kaunistatud ka muudel pühadel, näiteks lihavõtete või jaanipäeva ajal.

A: Jõulude ajal tuuakse tuppa kuusk; ülestõusmispühade ajal tuuakse tuppa pajuoksad; halva õnne eemal hoidmiseks pannakse ukse kohale pihlakaoksid, maja ümber istutatud pihlapuud hoiavad eemale halva õnne ja kurjad naabrid; vahel paarid kraabivad oma nimetähed puukoorde, kuhu need jäävad püsima (siis peaks püsima ka armastus). Tean, et vanad eestlased, kes puid pühaks pidasid, ohverdasid puudele.

Kaks vastanuist ei osanud nimetada konkreetset puudega seotud traditsiooni, vaid vastasid üldiselt. Vastanu F veel lisas oma suhtumise ohvripuudesse. Ta tunnistab, et ta ei saa aru, miks need on tähtsad.

B: Tean vaid, et puudega on seotud mitmed pühapaigad ehk hiied.

F: Olen kuulnud ohvripuudest, kuid nende põhimõtet ja tähtsust ma väga ei tunne. Erinevates rahvajuttudes on räägitud, et igal puul on oma vaim. Täpsemaid traditsioone ma ei tea.

Alljärgnevad vastused panevad mind mõtlema, et inimestel on lihtsam pidada kinni nendest traditsioonidest, mis on populaarsed ka mujal ja mis meile assotsieeruvad peoga. Kui me järgime neid traditsioone, meile tundub, et jah, nüüd on meil peomeeleolu. Ikkagi minu arust inimesed on unustanud, et varem ei olnud peod vaid vaba päev, kui võis puhata ja veeta aega koos perega. See oli eriline päev, kui kõikide rituaalide energia oli tugevam. Olen kuulnud, et kuuse toomine tuppa on paganlik traditsioon, mis oli iseloomulik germaanlastele, keltidele ja sumeritele juba enne kristlust ja kuusk sümboliseeris maailmapuud või elupuud, hiljem kristlastele see oli paradiisipuu sümbol.

C: Jõulupuud ikka toon koju, lihavõtete ajal toon tavaliselt koju urbadega pajuoksi.

A: Mõningaid traditsioone järgin küll, näiteks toon jõuludel tuppa kuuse, ülestõusmispühade ajal pajuoksid.

Oli ka vastanu, kes jutustas hingepuude traditsioonist, mis on säilinud tänapäevani, ja oma kogemusest, kui ta käis selliste puude juures. Lisaks ta teab traditsiooni, et puu külge seotakse punane pael. Ja siin võib näha, et traditsioonil on ka variatsioon, kui seotakse lõng või

muu riidest ese ja see ei pea olema punane. Samuti ta mainis pihlakat ja selle omadust kaitsta kurja eest. Muu joon tema sõnades näitab tema suhtumist puudesse, et ta peab puid pühadeks. Sellest hoolimata ta ei järgi traditsioone regulaarselt, teda juhatab huvi.

D: Tean, et on olemas hiiepuud, millele vanasti käidi ohverdama, tänapäeval on seda traditsiooni mõnevõrra elustanud maausulised, mõnevõrra on ka pärimuse kaudu traditsioon säilinud. Olen ise käinud (ekskursioonil) mõnede selliste puude juures, tean, et põhiliselt seotakse puu külge (tavaliselt punane) lõnga- või paelajupp, või ka mõni muu riidest ese.

[..]Tean, et pihlakas on nõiapuu ja pihlakaoks aitab kurja vastu, et puud on pühad ja neid tuleb austada.[..]Mina ei tee midagi regulaarselt.

Oli veel üks vastanu, kes teab hiiepuudest js lintide sidumisest puudele. Aga ta oli ainuke, kes ütles, miks linte seotakse puudele. Ise olen kuulnud, et punaste lintide sidumise traditsioon on uuem, seda tehakse ohverdamise asemel. Lisaks ta rääkis mardiks käimiseks.

E: Tean, et puudele seotakse linte õnne toomiseks.[..] Olen käinud vanades hiiepaikades, kus kasvavad võimsad hiiepuud ning nendega tutvunud. Mardipäeval peaks ringi käima mart, kes kannab kaasas viisakimpu ja olen ilmselt ka ise seda kunagi lapsena teinud.

Siis ta jutustas traditsioonidest, mida ta ise järgib oma perega. Esimene oli paljudes maades populaarne traditsioon tuua jõulupuud tuppa, aga temal see on isiklikum juhtumus, sest tema pere ei osta jõulupuud, vaid koos läheb metsa ja valib paraja puu. Samuti ta mainib, et nad toovad tuppa ka urbi, pajuoksi, kaseoksi ja elupuuoksi, aga need on dekoratsioonid, mis näitab, et ta pigem ei tea, missugune on nende traditsioonide põhjus. Näiteks olen lugenud, et Eestis ka on ülestõusmispühade vihtamise traditsioon nagu Lätis, kui tehakse vihtu urbadest. Probleem on selline, et Lätis seda traditsiooni järgivad kõik, kes tahab, seepärast ei ole selge, kas see on rohkem kristlaste või paganate traditsioon.

Vastaja E rääkis ka selle kohta, kuidas tema pere kasutab puid igapäeva elus. Näiteks nad joovad kasemahla ja saunas kasutavad kasevihta. See näitab, et ikkagi tänapäeval on veel inimesi, kes tähtsustavad seda, mida loodus annab meile ega osta kõike kauplusest, nagu seda teeb suurem osa inimestest, kes elavad näiteks Euroopas. Ning lõpus ta mainis, et tulevuses ta tahaks pidada traditsioone ja anda seda edasi, näiteks ta tahaks istuda oma lapse auks hingepuu.

E: Igal aastal käime vanaema metsas koos perega jõulupuud valimas ja ehime selle toas ära. Samuti toon kevadel dekoratsiooniks tuppa urbadega pajuoksi või kaseoksi, jõulude ajal ehin tuba kuuse- või elupuuokstest tehtud lilleseadetega. Kevadeti teeme kasele sisse väikse augu, kust võtame kasemahla, usume, et see on hea tervisele. Saunas kasutame kasevihta. Tulevikus tahaksin ka ise laste sünni puhul puu istutada.

Ühtekokku võin öelda, et vastanud on kuulnud vähemalt seda, et eestlastel on traditsioonid seotud puudega, aga mitte kõik ei oska nimetada kindlat traditsiooni. Lisaks tundub, et sagedamini tuntakse neid traditsioone, mis on seotud eluruumide ja kodu

kaunistamisega peomeeleolu tekitamiseks, mitte sellega, mis oleks praktiline, näiteks tooks õnne, tervist, aitaks mingit sobingut sõlmida. See näitab, et täna inimesed enam ei tea, mis on mõne traditsiooni põhjus, miks meil on vaja teha midagi just kindlal päeval.

5.2. Puu kui elusolend

Kui küsin selle kohta, kas puudel on hing ja kas nad tunnevad valu, üks vastanu vastas kahtlusega. Ta ütles, et on võimalik, et puudel on hing ja nad tunnevad valu, kuigi ise mõtleb, et ikka nendel on hing.

C: Ma arvan, et puudel võib olla hing, aga võib ka mitte olla. Kõigel võib olla hing. Mulle isiklikult meeldib mõelda, et kõigel on hing.[..] Nad võivad tunda valu, aga on ka võimalik, et nad ei tunne valu. Mõlemat moodi on võimalik.

Tema kahtlus on arusaadav meie ratsionaalses maailmas, sest hingelisust ei või tõestada teaduslikul viisil. Lisaks me elame demokraatlikus Euroopas, kus on mõttevabadus, seepärast igauks võib mõelda, mida ta tahab. Samuti tundub, et see on üks viis, kuidas avaldub usk. Ka I. Paulson (1997: 13, 14) kirjutab, et psühholoogiliselt on usk huvitav fenomen. Me ei või mõõta või tõestada usku, sest inimene lihtsalt tunneb seda isegi mõistmata.

Üllatav on see, et need vastanud, kes ei usu või ei ole kindlad, kas puudel on hing ja nad tunnevad valu, usuvad, et puud on elus.

C: Kindlasti puud on elus.

B: Usun, et puud on elus, aga ei usu, et nendel on hing ega nad tunnevad valu.

Oli ka vastanu, kes mõtleb, et puud on elus ning nendel on hing. Tema vastuses võib tunda animismi ja paganluse jooni. J. ja R. Higginbothamid (2002: 22, 23) kirjutab, et paganlaste arust meie universum on elus ja kõik selle osad võivad üksteisega suhelda. Seega tundub, et ka see vastanu peab kõike, mis on looduses, elusaks, millel on hing. Sellel viisil inimene ei ole ainuke hingeline olend ja kõike elavat, mis on meie ümber, võiks võrrelda inimesega. Samuti vastanu näitab, et ta usub, et surm ei ole lõpp, sest hing ei kao pärast selle olendi surma, mis on olemas füüsilises maailmas.

A: Jah, usun, et puudel on hing, kuna pean puid elusolevateks. Eluslooduse osana, kasvava ja arenevana on nad elus, seega ka hingega; usun looduse hingestatust. Usun, et mingis mõttes võib seda hinge võrrelda inimese hingega. Leian, et inimese hing jääb pärast inimese surma alles, samamood ka puu hing, mis püsib maailmas pärast puu kuivamist või maha võtmist.

[..]Kui puudel on hing, siis tunduks nagu loogiline, et nad tunnevad valu. Samas äkki on üks nende eksisteerimise mõtetest ka inimeste toetamine ja nad tänu sellele valu ei tunne?

Selles vastuses leidsin huvitava olevat selle, et kuigi tal on nii tugev arvamus selle kohta, et kõik looduses on elus, ta ei ole kindel, kas puud tunnevad valu, sellepärast ta mainib kaht varianti. Esimene on selline, et puud tunnevad valu, seepärast ta võrdleb puud muude olendidega, millel on hing. Aga teine variant näitab, et puud ei tunne valu, seepärast et nende ülesanne on inimeste toetamine. Kui me mõtleme, me aru same, et puu on juba ammu olemas olnud ja see on ka veel hea ehitusmaterjal ja kütteallikas.

D: Pigem jah, usun, et kõik elusloodus on hingestatud, et kõik on omavahel hingeliselt seotud. [...] Elusolendid on kindlasti, aga ei usu, et valu tunnevad. Ma arvan, et siinkohal usun seda, et kuna neil pole närvirakke nagu loomadel, siis nad selles mõttes valu ei tunne.

Taas võib näha, et vastanu arust looduses igal elusolnedil on hing ja kõik, millel on hing, omavahel on seotud. See on üks asi, millesse usuvad paganad ja millest on kirjutanud J. ja R. Higginbothamid (2002: 22, 23). Siiski vastanu ei arva, et puud tunnevad valu. Selle kohta on tal ratsionaalne seletus, et puudel ei ole sellist ülesehitust nagu loomadel füüsilise valu tundmiseks. Interpreteerimiseks võib kasutada sõnu „nad selles mõttes valu ei tunne”, sest on ka valu, mis on seotud emotsionaalse elamusega näiteks, kui puu tunneb, et tema kõrval langetakse muid puid.

Vastaja E arvamus oli, et puud on kindlasti elus, sest nad on elusorganismid, aga hingeliselt nad ei ole samaväärsed inimestega. Samuti ta usub, et parem ei murra puu oksa, sest see teeb mingi kahju, aga ta ei mõtle, et puud tunnevad valu samal viisil kui loomad ja inimesed, mis võib seda avaldada häälega. See võiks näidata, et tema arust ikkagi inimesed on rohkem arenenud kui puud.

E: Midagi justkui oleks, kuid ma ei usu siiski, et see on nagu inimhing. Minu arvates on puud kindlasti elus, seda esiteks juba seetõttu, et nad on elusorganismid. Ehkki puud ei saa teha häält, kui neid vigastatakse, arvan, et see teeb neile siiski kahju ja sümboolselt tekitab ka valu. Ise ei murra ma ühtegi oksa ilma põhjuseta.

Kuigi vastanu F mõtleb, et puu on elus, ta ei oska rääkida puu hinge kohta. Tundub, et ta kahtleb, kas puudel on hing, kas nendel on midagi, mis teeks puid rohkemaks kui lihtsalt taimeks. Tema arust puud ei tunne valu, aga puudel on tugev energia. Seega vastanu F on esimene, kes räägib energiast nagu millestki, mida ta ise tunneb.

F: Ma ei tea, mida täpselt mõelda puu hinge all. Arvan, et puudel on väga tugev energeetiline tasand. [...] Ilmselt puud ei tunne valu.

Ühtekokku võin öelda, et vastanud arvavad, et puud on elusolendid või elusorganismid, millel on hing. Siiski puude hinge ei või võrrelda inimeste hingega ja selles küsimuses inimene ja puu ei ole samaväärsed. See näitab, et inimesed ikkagi mõtlevad, et nad seisavad kõrgemal kui puud, kuigi varem arvati, et loodus ja inimene on samaväärsed. Lisaks nendel on suur kahtlust selle kohta, kas puud tunnevad valu,

sest puudel on teistsugune ehitus ja need ei või seda välja näidata, et need tunnevad valu. See võiks näidata, et täna inimesed rohkem usaldavad seda, mida nad näevad ja kuulevad.

5.3. Puu ja selle energiaväli

Energiavälja kohta väitsid vastanud, et nende arust puudel on energia, aga nad ei saanud öelda, missugune see energia on. Taas ilmub mingi kahtlus või vastus on väga lühike, sest inimesel on lihtsalt tunne või usk, et see on nii. See võiks olla selle tõestus, et kuskil eestlaste alateadvuses on teadvus, et on mingi maailm ja võim meie maailmas, mida ei saa näha, aga võib tunda.

C: Ma arvan küll, võimalik, et kõikidel objektidel on oma energiaväli, aga kas see on midagi hingelist või midagi füüsilist, või mõlemat, seda ma ei oska kindlalt arvata.

B: Jah, kindlasti.

A: Ma ei tea, kuidas seda seletada: usun, et puudel on hing, seega mingisugune energia ilmselt ka. Aga ma ei tea, millest sõltub sellisel juhul see, kas energia on positiivne või negatiivne.

Vastanud jaatasid, et inimesed võivad puude energiaga midagi teha, näiteks inimene võib seda kasutada iseedna heaks või ravimiseks. Veel on tähtis see, et kaks vastanut mainisid, et suur roll, kas puud aitavad inimesel terveneda, on inimese usul.

C: Kindlasti võib selle energiaga midagi teha, isegi kui seda energiat tegelikult olemas ei ole – usk on see, mis loeb.

A: Ma usun, et suur osa ravimise võimalikkusest sõltub konkreetse inimese mõtteviisist. Kui inimene ise seda usub, siis aitab puude läheduses viibimine kindlasti kaasa (mõttel on suur jõud ja positiivselt meelestatus aitab tervenemisele kindlasti kaasa).

Ei tea, millesse usuvad need inimesed, aga B. Taylor (2005: 1661) ütleb, et puud võivad rahustada südamentalitlust, viia vererõhu alla. On ka uurimusi, mis näitavad, et haiglas ravitakse patsiendid terveks kiiremini, kui need näevad aknast puid. Puude raviomadused võiks ka seletada J. ja R. Higginbothamide (2002: 22, 23) sõnadega, et paganlaste arust kõik meie universumi osad võivad üksteisega suhtleda. Seega ravimine oleks puude positiivne suhtlemine inimesega.

Muud vastanud ütlesid, et nad ei tea, kas puude energiat võib kasutada ravimiseks, aga nad ka mõtlevad, et puud mõjutavad inimesi hästi. Näiteks puud võivad anda oma energiat inimestele, teha tuju paremaks ja vähendada stressi, mis näitab, et inimestel veel on alateadlik võim tunnetada ümberkaudset maailma muul viisil, mitte ainult füüsilises plaanis.

B: Usun, et puud annavad inimesele energiat.

D: Olen üsna kindel, et puudel on energiaväli, mis mõjutab inimesi positiivselt. Ravimise kohta ei oska öelda, võib-olla nii palju, et puude juures viibimine teeb tuju paremaks ja vähendab stressi ja see juba iseenesest on raviv.

Vastaja E ütles, et ta pigem tunneb midagi hiiepuude juures. Selle põhjus võiks olla, et need kohad on laetud energiaga paljude rituaalide tõttu. Huvitav tundub tema mõte selle kohta, et puu energiaväli ei ravi. Siiski puu ise annab inimesele energiat, kui inimesel on positiivne suhtumine puudesse. Minu arust see võiks olla juba mitmekordselt mainitud J. ja R. Higginbothamide (2002: 22, 23) teooriaga seotud viis, kuidas puud suhtlevad inimestega.

E: Seda on küll raske tõestada, kuid midagi ülevat justkui oleks näiteks hiiepuude juures. Usun, et see on pigem inimese enda positiivsed mõtted seoses puuga, mis võiksid säärases olukorras inimest ravida. Seega puu energiaväli otseselt ei ravi, aga puu sütitab inimeses endas positiivse energia laengu.

Teine vastanu avaldas oma kindlust selle kohta, et puudel on energiaväli. Siiski, kui räägib ta puude raviomadusest, ta ütleb, et puu ei või ravida kõiki haigusi. Lisaks taas mainitakse, et suur tähendus on sellel, kas inimene ise usub puu raviomadusse. Kuigi ta ei eita seda, et puudel on hea mõju, näiteks nad annavad positiivsemat olemist.

F: Jah, olen selles päris kindel (et puudel on energia väli). [...]Oleneb haigusest. Positiivsema olemise annavad puu küll. Kui ise piisavalt uskuda puude ravitoimesse, siis on võimalik, et see ravib ka midagi.

Selles küsimuse vastustes sarnased olid mõtted, et puudel, eriti hiiepuudel on energiaväli, mis mõjutab inimesi. Ilmneb ka inimese usu ja positiivse mõtlemise tähendus, sest puud võivad anda positiivset energiat ja isegi ravida inimesi, aga selleks inimestel on vaja uskuda, et puu võib aidata. Lisaks see näitab, et ikka veel eestlastel on vähemalt alateadvuses arvamus, et kõik meie universumis on vastasmõjus.

5.4. Lähedaste ja ümberkaudse keskkonna mõju

Vastanud leidsid, et lähedased ja ümberkaudne keskkond on mõjutanud nende suhtumist puudesse ja loodusse. Vastanu, kelle arust puu on hingega elusolend, mida võiks võrrelda inimesega, rõhutab seda, et ta ei ole kasvanud linnas ja käis koolis linnast väljas. Nende asjaolude tõttu on ta palju aega veetud looduse keskel jalutamas, lilli korjamas ja ekskursioonidel. Ei ole üllatus, et talle looduses kõik on elus, sest ta on nähnud seda, kuidas loodus muutub aja jooksul, kuidas pakatavad lilled ja kuidas ploomid valmivad aias, kuidas looduses üks tsükel lõpeb ja siis algab algusest.

A: Ühest küljest on kindlasti mõjutanud see, et olen kasvanud linnast väljas, mitte päris maal, aga siiski mitte ka linnas. Elan eramajas, millel on suur aed ning kus kasvavad õuna-, pirni- ja ploomipuud. Lisaks oli kunagi kodu lähedal paar metsatukakest, kus sai jalutamas ning lilli korjamas käidud. Kindlasti on mõjutanud ka kool – maakonnakool, linnas väljas, mistõttu käisime palju looduses nii ekskursioonidel kui niisama jalutamas.

Oli veel teine vastanu, kelle arust looduses veedetud aeg on kõige rohkem mõjutanud tema suhtumist puudesse. Sellel juhul see ei olnud kodukoht, vaid maa, kuhu ta läks suvel. Nagu tavaliselt lapsed seda teevad, võis ta kõikjal ronida ja kõik koht läbi uurida. Samuti ta mainis muinasjutte, mütoloogiat ja uskumusi. See kõik võis tekitada sügavama huvi looduse ja oma kultuuri vastu, seepärast talle meeldib minna ekskursioonile puhastesse kohtadesse looduses ja mõnikord osaleda ka rituaalides.

D: Ma arvan, et kõige rohkem on minu suhtumist puudesse mõjutanud lapsepõlves maal veedetud suved, kus oli palju aega ja ruumi looduses olla, puudega suhelda, nende otsas ronida ja nende loomuse üle mõelda. Teine faktor on kindlasti muinasjutud, mütoloogiad ja uskumused, millega elu jooksul kokku olen puutunud.

On ka sellised juhud, kui keegi ei ole mõjutanud inimese suhtumist puudesse, vaid iseendal oli huvi tutvuda puudega ja saada teada nendest midagi rohkem. Sellel juhul tähtis oli mitte lähedaste arvamus, aga aja veetmine looduses ja püüded loodust ka tundma õppida. Lisaks võin öelda, et tema vanemate ja vanavanemate puudenägemus vastab A. Moori (1998: 9, 12) arvamusele, et eestlased on puude lähedusega harjunud, seepärast nad mõtlevad, et on iseloomulik, et puud on kõikjal nende ümber.

B: Mind ei ole keegi kasvatanud ega õpetanud puudesse kuidagi eriliselt suhtuma. Ma kasvasin küll looduse keskel, kuid minu vanemad ja vanavanemad peavad seda kõike suhteliselt enesestmõistetavaks ja mingit erilist tähendust nad puudele ei ole omistanud. Küll olen õppinud ise palju looduses viibima, sealhulgas metsades puude keskel ja õppinud neid tundma omal käel.

On ka vastanu, keda on mõjutanud vanemate jutustatud jutud puudest lapsepõlves ning metsas käimine. Aga suurem mõju on olnud loetud või kuulnud rahvajuttudel, muistenditel ja lauludel, mis võib tekitada irratsionaalset vaadet puude kohta. Näiteks eelmistes intervjuude analüüsi alaosades võib tema vastustest näha, et tema arust kõigil on hing, et puud on elus ja nendel on energia. Eks tal on ka kahtlus selle kohta, kas puud tunnevad valu ja ei või tunda, et personifitseerida puid nagu see on rahvajuttudes, aga ikkagi on puud tema arust rohkem kui lihtsalt taimed, puudel on juba olendi jooned.

C: Ma ei mäleta väga täpselt, aga tean et ema ja natuke ka isa kindlasti rääkis mulle muu hulgas ka puudest, kui metsas käisime – seda oli lapsena päris tihti. Ma arvan, et mind on päris palju mõjutanud kunagi lapsena loetud või kuulnud rahvajutud ja muistendid – näiteks sellest, kuidas mõni inimene muutus suurest kurvastusest puuks – või ka näiteks laulud, rahvalaulud.

Vastanu E jutustatu näitab, et tema suhtumist puudesse ja loodusesse on mõjutanud nii kui vanemad ja vanavanemad kui ka maal veetud aeg. Ta või tihti vaadelda, mida teevad ja kuidas elavad tema lähedased. Lisaks nad on kaasanud ka teda

näiteks, kui käisid seenel või marjul. Ja tema lapsepõlve unenäod näitavad, et puud olid talle omased ja need olid suur tema elu osa, sest palju mängu toimus puude kõrval või puude otsas. Ta isegi tahtis elada majakeses puu otsas, mis näitab, et ta tundis ennast seal turvaliselt. Siiski ta ütleb, et tema suhtumine on ratsionaalne, mille põhjus on see, et talle ei jutustanud mütoloogilisi asju looduse kohta. Minu arust just seepärast puud ei ole tema jaoks personifitseeritud olendid, aga ikkagi tunneb ta neid hästi.

E: Minu suhtumist puudesse või tegelikult loodusesse üldisemalt on mõjutanud minu vanemad ja kindlasti ka vanavanemad. Oleme alati looduslähedast eluviisi harrastanud. Nii vanemad kui ka vanavanemad on elanud maal, kusjuures vanaema maja aia taga algab kohe suur mets, kus on olen lapsena pidevalt mängimas käinud, nt ehitanud onne. Metsas olen tihti käinud vanaema või emaga seenel ja marjul. Kodus meeldis mulle alati puude otsas ronida ja üks suur unistus oli ehitada uhke puumajake puu otsa, siin aitas kindlasti isa omapoolse innustatusega kaasa. Siiski jäi suhtumine puudesse pigem ratsionaalseks ja erilisi mütoloogilisi jutustusi mulle ei räägitud. Kuid minu väikse õe sünni puhul istutasid vanemad kodus puu, mida võiks pidada traditsionaalseks käitumiseks.

Suur roll oli vanematel ja vanavanematel ka vastanu F elus, sest nad rääkisid ja jutustasid palju loodusest, õpetasid, et on vaja austada loodust. Huvitav on see, et nad ei õpetanud traditsioone ja uskumusi, vaid moodustasid vastanu suhtumist loodusesse. Lisaks ta mainis, et ta on käinud palju looduses, mis minu arust on ka mõjutanud teda, sest on lihtsam käsitada, kui sa näed mitte ainult kuuled.

F: Ei oskagi öelda, ilmselt keskkond. Vanemad ja vanavanemad kindlasti õpetasid mind loodusest lugu pidama. Looduses käisin palju ringi ning mulle räägiti loodusest samuti palju, kuid ei meenu, et keegi oleks mulle midagi traditsioonidest ja uskumustest rääkinud. Mäletan, et vanavanemate juures oli kalmistu kõrval suur ja vana ohvripuu, kuid täpsemad lood mulle ei meenu.

Ühtekokku võin öelda, et suurem seos puudega on säilinud nendel, kes on üles kasvatanud linnast väljas või palju aega veetnud maal. Samuti tähendus on ka perel, sest laps õpib eelkõige oma lähedastelt.

5.5. Arvamused rahvausu kohta

Selle kohta, mis on rahvausk, vastanute arvamused olid erinevad. Üks vastanu ütles, et rahvausund erineb suurtest religioonidest, sest rahvausundil ei ole selliseid reegleid ja süsteemi. Seda, mis on rahvausk, kirjutab inimene ette. See näitab seda, et situatsioon on ebaselge. Võib olla see on ristiusustamise ja Nõukogude aja tulemus, sest mitmeid sajandeid religiooni situatsioon on Eestis olnud keerukas. 13. sajandil Eesti

territooriumil kehtestati ristiusk, tsaariajal kasvas õigeusu mõju, aga Nõukogude ajal üritati taga kiusata iga religiooni.

C: Eesti rahvausk ei ole kindlasti olnud sellisel viisil süstematiseeritud usund nagu suured religioonid, millel on oma pühakirjad ja institutsioonid. Rahvausundil ei ole kindlaid reegleid ja norme, see on palju rohkem varieeruv ja rohkem inimeste isiklik asi, kuidas keegi ise seda endale ette kujutab.

Oli ka vastanu, kes ütles, et rahvausk ei ole religioon, see on lihtsalt meie esivanemate uskumus ja kõik tarkus, mida me oleme nendelt päranduseks saanud, või õpetus selle kohta, kuidas elada harmoonias loodusega, sest see, kui heasoovlik on loodus meie vastu, mõjutab meie elu.

B: Ei pea seda religiooniks, kuna sellel puuduvad muidu religioonile omased reeglistikud. Pigem on tegemist lihtsalt uskumusega esivanemate tarkusesse ja loodusesse.

F: Ei ole religioon. Arvan, et rahvausk on loodusega kooskõlas elamise õpetus. Loodus on inimeste palju andnud ning ka palju võtnud, mistõttu on see olnud alati aukartustäratav.

Vastaja D vastaus oli sarnane, et rahvausk on uskumuste kogum. Veel ta lisis, et see kogu aeg muutub ja ei ole kõikjal sama. Tema arust see on põhjus, miks ei saa pidada rahvausku religiooniks. Sellest tekivad küsimused, miks meil on vaja, et mujal usutakse sama, mida meie külas, linnas või riigis, kas meie ratsionaalne mõtlemisviis nõuab, et religiooni peab olema konkreetne ja süstemaatiline. See tundub mulle huvitav, sest ise religioon ei ole midagi kombatavat ja mõõdetavat.

D: Keeruline küsimus, arvan, et rahvausk ei ole religioon kui selline, pigem on ta dünaamiline ja alati muutumises (olnud) uskumuste kogum, mis on eri paikades ja küllades natuke erinev. Arvan, et religioon on midagi sellist, millesse uskujaid seovad natuke konkreetsemad uskumused, sümbolid, tavad ja rituaalid.

Ikkagi oli vastanu, kes väitis, et rahvausk on religioon, mis on süstematiseeritud. Kuigi ta ütles, et täna ei ole rahvausk saanud populaarsemaks, inimesed rohkem mõtlevad loodusest ja huvitub hingestatusest. Eks see on uue religiooni algus? Või vähemalt selle religioonide, mis on seotud loodusega, uus vorm, mis võib esineda ka linnades.

A: Jah, usun, et see on religioon, sest religioon on süsteem, mis sisaldab uskumusi ja tavasid, kus midagi peetakse pühaks ning mis mõjutab inimese eluviisi ja maailma tunnetamist. Tänapäeval eesti rahvausk oma kunagisel moel ilmselt suure levikuga pole, samas tundub mulle, et inimesed pööravad loodusele ja selle hingestatusele aina enam tähelepanu.

Vastanu E arust täna on eesti rahvausk usund või uskumus, aga varem muinasajal seda võis pidada religiooniks, sest siis olid vaimsed juhid ja suur järgijaskond. Tänapäevane situatsioon on teistsugune. Ikkagi ta ütles, et sellest ajast on eestlaste alateadvuses säilinud austus looduse vastu, mille tõttu talle ei meeldi, kui keegi lagastab loodust. Selle kohta kirjutab O. Loorits (1990: 44), et austus looduse vastu, tänu ja sõbralik suhtumine loodusesse tuleb eestlastel, sellest arvamusest, kui mina teen midagi halb

muile, siis muud teevad sama mulle. Seepärast mets võib hirmutada, eksitada, vesi võib uputada jne.

E: Olen lugenud sellekohaseid materjale, kus väidetakse, et see on pigem usund või uskumus, ja olen ilmselt seetõttu natuke kallutatud. Kunagi võis see olla ehk religioon, kus olid vaimseteks juhtideks oma targad ning muinaseestlastest suur järgijaskond, kuid see pole enam tänapäeval religiooni staatuses, ehkki mingisugused uskumused on säilinud tänini kasvõi alateadlikult. Näiteks usun ma siiani, et loodusesse tuleb aupaklikult suhtuda, sest muidu võib sind tabada midagi halba, olen kurd, kui keegi on loodust rüvetanud.

See alapeatükk kinnitab seda, et täna rahvausu situatsioon Eestis on keerukas, sest isegi eestlastel ei ole enam selge, mis on nende rahvausk. Ikkagi, kui vastanud natuke mõtlesid, nad ütlesid, et rahvausk on pigem uskumus või uskumuste kogum. See näitab, et rahvausul ei ole enam kindlat rolli eestlaste elus, sest nüüd rahvausul ei ole enam palju järgijaid ja juhte. Lisaks nad arvavad, et religioon on see, millel on mingi struktuur, reeglid. Kuigi tahaksin öelda, et need, kes ütlesid, et rahvausk on eluviis, on mingis mõttes õigel teel, sest alguses religioon oli nii sõlmunud igapäeva tööga ja sündmustega, et need ei või eralduda üksteisest.

5.6. Puude ja inimeste ühisosa

Vastanud ütlesid juba eelmistes vastustes, et puud ja inimesed on looduse osad ja elusolendid. Nagu kõik, mis sünnib, kunagi sureb, seda näitab üks lühike vastus selle kohta, mis ühendab puid ja inimesi.

B: Surelikkus.

Oli ka muu vastanu, kellel ei olnud palju mõtteid, selle kohta, mis võiks ühineda inimesed ja puud. Ikkagi taas mainis, et energeetiline taust võik olla sarnane, aga ta ei ole varma. See võik näidata, et inimestel ei ole selge, mis on see, mis ühineb kõik selle universumis, vaid on mingi tunne, aga palju kahtlust ka.

F: Ei oskagi öelda. Võib-olla on energeetiliselt midagi sarnane.

Ikkagi teised näevad rohkem sarnasust puude ja inimeste vahel, näiteks üks vastanu võrdleb inimese hinge puu hingega. Tema arust mõlema hinge saatus pärast inimese ja puu surma on sama. Taas ilmub arvamus, et meie maailmas on midagi rohkem, kui me võime näha ja käega kasutada.

A: Usun, et puudel on hing, kuna pean puid elusolevateks.[..] Usun, et mingis mõttes võib seda hinge võrrelda inimese hingega. Leian, et inimese hing jääb pärast inimese surma alles, samamood ka puu hing, mis püsib maailmas pärast puu kuivamist või maha võtmist.

Üks vastanu ka ütles, et surm ei ole lõpp ja alati midagi jääb alles. Aga tema ei ütle seda inimese ja puu hinge kohta, vaid elu kohta, sest elusolendid võivad paljundada elu. Inimesed loovad peresid, milles sünnib lapsi. Puudes valmivad seemned, millest kasvab uusi puid. Lisaks me võime paljundada ilu, tarkust, teadvust, rõõmu ja palju muud. Samuti mainis ta, et inimesed ja puud on visuaalselt sarnased, sest mõlemate elus on sünd, surm ja elu jooksul kasvavad nad pikkuses. Sellest, et puud ja inimkeha oleks sarnased, kirjutab ka N. M. Nadkarni (2008: 19, 20).

C: Kindlasti on palju sarnast, nagu on ka palju erinevat. Mõlemad on eluslooduse osad, saavad alguse, kasvavad ja tahavad tõusta ülespoole ja oma elu edasi anda järgmistele inimestele ja järgmistele puudele, ja siis lõpuks kukutakse pikali ja pehkitakse, aga päriselt ei kao ikkagi keegi kunagi ära, midagi jääb alles ja läheb edasi.

Mulle tundus huvitav vastaja D vastus, mis personifitseerib puid, sest selle inimese arust puudel on mitte ainult oma spetsiifiline nägu, aga ka iseloom. Minu arust iseloomu näitab näiteks tegevus ja suhtumine erinevatesse asjadesse ja ümberkaudsesse olenditesse. Puude juhul need võiks olla ümberkaudsed puud, loomad ja inimesed. Mina võiksin seda seostada puude energiaväljaga, mis võiks olla erinev. Näiteks nagu see sama vastanu eelmistes alaosades on öelnud, et pihlaka oksad aitavad kurja vastu. See tähendab, et pihlakas mingil viisil erineb teistest puudest.

D: Võib-olla see, et kõik puud on erinevad ja kõik inimesed on erinevad. Nagu inimestel, on ka puudel oma "nägu" ja iseloom.

Huvitavad oli vastanu E sõnad selle kohta, et tema arust metsa võib võrrelda rahvaga, sest mõlematel on ühtekuuluvus. See näitab tema arvamust mestast, et puud seal ka on valmis koostööle, nendel on soovis, mis neid ühendavad. Lisaks vastanu arvab, et mõlemad on sarnased oma vanematele, noorena kasvame pikemaks, aga vanuses jääme kõverikkuteks nagu vanad või kidurad puud. See näitab, et ta usub, et puudel ka on iseloomulik pärilikkus.

E: Ehk võiks selleks olla nende mõlemi iseseisvus, seisame kui puud maailmas, ning samas ka ühtekuuluvus, sest võime moodustada nn oma metsa. Ka kasvame mõlemad üsna sarnaselt: oleme sarnased oma vanematele (ütlus „Käbi ei kuku kännust kaugele”), sirgume aina pikemaks, kuni vanemas eas hakkame kängu jääma nagu vanad kidurad puud.

Selle alapeatükis kasutatud materjal on huvitav, seepärast et inimeste arvamused olid erinevad. Mõned võrdelsid inimeste välimust puudega või mingit füüsilist omadust nagu surelikkust. Teised arvasid, et ka igal puul on oma iseloom ja ka puudel on omadused, mida need võivad andma edasi järgmisele põlvkonnale. See näitab, et on

veel eestlased, kellel puu on midagi rohkem kui taim, sest nad omistavad puudele omadusi, mis juba personifitseerivad puid.

5.7. Puude mõju inimestele

Oli vastajaid, kes tunnistasid, et nad tunnevad ennast teisiti, kui nad käivad metsas. Tihemini mainiti, et mets rahustab, pareneb enesetunne. Selle põhjus vastanute arust on mets nagu terve kogum, milles on elusloodus, loomad, linnud, taimed. Ja see kogum mõjutab inimesi mitte ainult nagu maastik, mida võib näha, aga ka oma helidega, mis on lindude laulud, lehtete sahin, oksade krigin jne.

A: Jah, tunnen kindlasti metsas käies muutusi oma meeleolus. Mulle meeldib seal käia ja aeg maha võtta, rahulikult jalutada. Loodusel on oma rütm ja hingus, seal on oma elu – sellele mõtlemine rahustab. Samuti meeldib mulle väga metsas matkata, ühest küljest matkamise kui niisuguse pärast, teisalt ka selle olustiku pärast – elusloodus, linnud, mõned loomad, rohelus, rahu, seal justkui liiguks aeg teises tempos.

B: Tunnen mitmeid muutusi. Metsas käimine on minu jaoks väga meditatiivne. Mets rahustab mind nii vaateliselt kui kuulmiselt, metsavaikus tekitab väga hea enesetunde.

Ühes vastuses, milles oli ka sarnane mõte, et mets rahustab, ilmub ka vastandlik tunne, et mets võib tekitada hirmu ja rahutust. Selle selitus võiks olla, et ikkagi mets on võõram koht, kui küla või linn. Moor (1998: 37) kirjutab, et psühholoogiliselt see on mõistetav, et inimesed teevad ekslikuid oletusi nende asjade kohta, mis meil on võõrad. See on abstraktse mõtlemise tulemus.

D: Jaa, kindlasti. Mulle meeldib metsas, tunnen seal ühtekuuluvustunnet loodusega ja kõigi looduse külgedega. Meeled lähevad selgemaks, meel muutub rahulikumaks, mõistus hakkab paremini tööle. Samas vahel võib metsas ka olla natuke hirmus, mets võib tekitada rahutust.

Oli ka teistsuguseid vastuseid, mis näitasid, et mets, metsas käimine ja muud tegevused nagu marjulkäimine rahustavad, virgutavad ja selginevad pea. Ikkagi on üks tingimus – inimene ise ei tohi metsa karta. Siin ma võiksin mainida O. Looritsi (1990: 44) kirjutatut, et iga tegevus annab sama vastureaktsiooni. Lisaks vastanu ütles, et mets äratav üles sellised iseloomujooned nagu uudishimu ja innustatus, sest metsas on nii palju huvitavaid asju. Võib olla, et mets oma elevusega teeb ka inimesi elevusemaks ja virgutamaks.

E: Jah kindlasti tunnen end metsas teisiti kui mujal. Metsas olles tunduvad argimured väga kaugel olevat ja pea selgineb, näiteks marjulkäimine on minu arvates väga virgutav kogemus, niisama metsas jalutamine lõõgastab veelgi paremini. Et aga metsaskäimine mõjuks positiivselt, ei tohiks metsa karta, siis võib just pigem ärevaks muutuda, näiteks karta äraeksimist. Ise pole negatiivseid tundeid kogunud. [...]Mind valdab metsas ka uudishimu ja

lapselik innustus, vaatan ringi ja loodan, et ehk näen oravat, mõnd huvitavat moodustist taimedest või leian palju ilusaid seeni.

Vastanu F ka on märganud, et metsas jääb ta rahulikuks. Taas ta mainib puude energiat, mida teeb üldiselt tihti. Temale mets on koht, kus on palju positiivset energiat, sest igal puul on selline energia. Ta usub, et on vaja lihtsalt kallistada puud hea energia saamiseks. Kui seostada sellega, mida J. ja R. Higginbothamide (2002: 22, 23) on kirjutanud paganlusest, et kõik meie universumi osad võivad üksteisega suhtleda, siis sellel arvamusel on põhjus.

F: Jaa, päris tihti jään rahulikuks.[..] Usun, et puu ümbert kinni võtmine annab palju head energiat ning kui metsa satun, siis kallistan puud küll.

Oli ka vastanu, kes väitis, et ei ole mitte midagi tema tunnetes, kui ta käib metsas, sest on muud kohad nagu mere äär, kust võib saada rahu. Muidugi see on muu maastik, muu helid, loomad, linnud jne., aga meri on ka looduse osa. Võib olla see on üldine looduse omadus rahustada. Ja see on ainult maitseasi või harjumus, kas meid rahustab rohkem mere ääres või metsas käimine.

C: Ma ei oska öelda, kas mul on mingi spetsiifiline tunne seoses metsaga. Mulle meeldib metsas käia ja kindlasti on seal rahulikum kui linnas tänaval – aga rahustav on käia ka näiteks mere ääres.

Lõpus võin öelda, et suurem osa vastanud, ütles, et metsas olemine rahustab, lõõgastab, annab positiivset energiat, virgutab, selgineb pea, pareneb enesetunne. Seda teeb mets kui üks tervik, millel on palju komponente (puud, lilled, roheline, loomad, linnud, helid, mida see kõik tekitab). Seega ei saa öelda, et see on ainult puude teene, pigem on tunne, et sellised omadused on loodusel üldiselt.

JÄRELDUSED

Selles uurimuses oli järeldatud, et puude tähtsus ja roll inimeste elus on kahenenud ja suhtumine puudesse on muutunud. Tänapäeval inimesed ikkagi arvavad, et puud on elusolendid, millel on oma energiaväli, aga selle kohta teadmisi on vähe. Samuti valitseb kahtlus küsimuses, kas puud tunnevad valu. Ja alati on võimalus lihtsalt mitte uskuda, sest kõike seda on raske teadlikult tõestada. Sellepärast mulle tundub, et selles töös intervjueritud inimesed käsitlevad puud pigem ratsionaalsest vaatenurgast.

Suurem seos puudega on säilinud nendel, kes on üles kasvatanud linnast väljas või palju aega veetnud maal. Hiljem säilib see seos nende alateadvuses ja mälestustes, mille tõttu mets nende arvamusel on midagi head, ilusat ning kasulikku, sest metsas käimine rahustab, lõõgustab, pareneb enesetunne ja seal võib käia marjul ja seenel. Samuti tähendus on ka perel, sest laps õpib eelkõige oma lähedastelt.

Nagu teame, puudel on olnud suur tähendus eesti esivanemate hulgas, sest nad uskusid, et kõik on omavahel seotud, seepärast oli vaja elada harmoonias kõigega, mis ümbritseb meid. Selle nimetus on rahvausk, millest tunnistused on säilinud tänapäevani. Samuti on veel inimesi, kes järgivad vanu rituaale. Uurimuses oli selgitatud, et rahvausku ei tule nimetada religiooniks, sest rahvausk eksisteeris juba enne seda termini *religioon* tekkimist, seega rahvausku ei nimetatud religiooniks. Ja osutus, et religiooni defineerimine on raskem, kui see võiks alguses tunduda, sest juba tänapäevani ei ole ühtki universaalset religiooni definitsiooni. Igaüks nendest eraldub oma nägemusega asjaomasest nähtusest. Lisaks kui me võrdleme rahvausku suurematega religioonidega, on selge, miks on selline arvamus, et rahvausk ei ole religioon. Sellel ei ole terviklikku struktuuri ja korda, ei jutlustajaid ega maailma liigendust, kus Jumalal on kõrgem jõud ja inimene seisab kõrgemal kui loodus. Vastanud ka ütlesid, et eesti rahvausku ei peeta religiooniks, nad pigem arvavad, et see on uskumus või uskumuse kogum.

Seda, et puudel on olnud suur tähtsus eestlaste elus, näitavad traditsioonid ja uskumused, mis on seotud puudega. Kõige kuulsamad Eestis on hiied, milles ohverdasid puudele ja mis on säilinud tänapäevani. Ja traditsioonidest populaarsemad on need, mis on seotud ruumide dekoreerimisega peotunde loomiseks.

Lisaks sain teada, et eesti rahvausk on Eestis veel elus, sest on olemas neli kogudust, mis järgivad vanu rahvausu rituaale ning hoolitsevad selle eest, et vanade rituaalide kohad oleksid säilitatud, hooldatud ja inimesed oleksid neist informeeritud. Kahjuks selle juhtumiseks on vaja kohendada seadusandlust, sest need objektid, mida

peetakse väheolulisemateks, vajuvad unarusse, need ei ole hoitud ja keegi ei saa teada, mille pärast need on märkimisväärsed ja erilised.

Muidugi see uurimus ei ole ammendanud kõiki käsitletud küsimusi. Oleks soovitatav rohkem uurida seda, kui palju inimesi järgib Eestis rahvausu traditsioone, kui populaarne see on, selgitada, kas nende inimeste arv suureneb või väheneb. Samuti oleks vaja interveerida rohkem eestlasi objektiivsemate tulemuste saamiseks selle kohta, missugune on situatsioon Eestis ja saada teada rohkem erinevaid arvamusi käesolevast temast.

KIRJANDUS

Asad, T. 1993. *Genealogies of Religion*. The Johns Hopkins University Press: USA.

Higginbotham, J. & R. 2002. *Paganism: An Introduction to Earth Centred Religions*. Llewellyn Publications: USA.

Cusack, C. M. 2011. *The Sacred Tree: Ancient and Medieval Manifestations*. Cambridge Scholars Publishing: Great Britain.

de Vries, H. 2008. *Religion. Beyond a Concept*. Fordham University Press

Haught, J., F. 1990. *What is Religion. An Introduction*. Paulist Press: USA.

Hidalgo, S. 2010. *The Healing Power of Trees*. Llewellyn Publications: Great Britain.

Hill, B., Knitter, P. F., Madges, W. 1990. *Faith, Religion & Theology: A Contemporary Introduction*. Library of Congress Catalog: USA.

Jonuks, T. 2005. *Archaeology of Religion – Possibilities and Prospects*. Estonian Journal of Archaeology 9/1. Estonian Academy of Sciences: Tallinn.

Kõivupuu, M. 2009. *Natural Sacred Places in Landscape: An Estonian Model*. Nature, Space and the Sacred. England: Ashgate Publishing Limited.

Lengston, V. L. 2013. *Families and Faith*. Oxford University Press: USA

Loorits, O. 1990. *Eesti rahvausundi maailmavaade*. Tallinn.

Mikita, V. 2013. *Lingvistiline mets*. Grenader Kirjastus: Eesti.

Moor, A. 1998. *Hinge puu*. Elmatar: Estonia.

Nadkarni, N. M. 2008. *Between Earth and Sky: Our Intimate Connection to Trees*. University of California Press: California.

Paer, T., Kaur, E. 2004. *Religious Places – Changing Meanings. The Case of Saaremaa Island, Estonia*. European Rural Landscape. The Netherlands: Kluwer Academic Publisher.

Paulson. I. 1997. *Vana Eesti rahvausk*. Ilmamaa: Eesti

Ringvee, R. 2010. *Erinevad religioonid Eestis*.
http://www.oppekava.ee/images/9/9e/Yhiskonnaopetuse_aineraamat_Religioon_Eestis_RRingvee.pdf [24.04.20015.]

Ringvee, R. 2014. *Religion: Not Declining But Chancing. What do the Population Censuses and Surveys Say About Religion in Estonia?* Religion. Volume 44, Issue 3.

Ringvee, R. 2015. *Funding Religious Heritage in Estonia: From Sacred Buildings to Sacred Groves*. Funding Religious Heritage. Ashgate Publishing Limited: England.

Shanddaramon.2009. *Paganism: A religion for the 21st Century*. Astor Press: USA.

Sheed, F., J. 2001. *Theology for Beginners*. Sheed & Ward Ltd: Great Britain.

Stark, R., Finke, R. 2000. *Acts of Faith*. University of California Press Los Angeles.

Strimsak, M. F. 2005. *Modern Paganism in World Cultures: Comparartive Perspectives*. Library of Congress: USA.

Taylor, B. 2005. *Encyclopedia of Religion and Nature*. Bloomsbury Academic: Great Britain.

Thouless, R. H. 1971. *An Introduction to the Psychology of Religion*. The Cambridge University Press: Great Britain

Valk, Ü. 2008. *Superstition in Estonian Folklore: From Official Category to Vernacular Concept*. Folklore. Vol. 119, No. 1.

Bakalaura darbs „Pagānisms Igaunijā: koku loma cilvēku dzīvē” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors:

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: vieslektore Kertu Kibermane

Recenzents:

Darbs iesniegts Sastatāmās valodniecības nodaļā

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: